

Elīna Gailīte

Mg. hist., folkloras un etnohoreoloģijas pētniece

LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts

Mg. hist., folklore and ethnochoreology researcher

Institute of Literature, Folklore and Art of the University of Latvia

E-pasts / e-mail: elina.gailite@lulfmi.lv

DOI: 10.35539/LTNC.2024.0054.04

Tautas dejas un skatuviskā tautas dejas: Pārdaugavas piemērs

Folk Dance and Stage Folk Dance: The Example of Pārdaugava

Atslēgvārdi:

žanrs,
dejas forma,
intervija,
Rīga,
terminoloģija

Keywords:

genre,
dance form,
interview,
Riga,
terminology

Raksts izstrādāts Latvijas Zinātnes padomes atbalstītajā LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta projektā "Pieredze pilsētā: naratīvi, atmiņas, vietas mantojums" (Nr. lzp-2020/1-0096).

Kopsavilkums

Raksts sniedz ieskatu Rīgas, Pārdaugavas tautas deju kopu un skatuviskās tautas dejas kolektīvu darbībā. Rakstā aplūkotas teorijas, kas saistītas ar tautas dejas jēdzienu un žanra dekonstrukciju. Pētījuma mērķis ir iedziļināties tautas dejas un skatuviskās tautas dejas laukā, saskatīt līdzīgo un atšķirīgo, lai noteiktu, kur rodas pārpratumi žanru dalījumā. Veiktas daļēji strukturētas intervijas ar Pārdaugavas deju kolektīvu un folkloras kopu pārstāvjiem, iegūstot informāciju gan par dejošanas praksēm, gan vietu, gan motivāciju.

Informantu teiktā analīze liecina, ka abu žanru deju grupas ideju un uzskatu ziņā ir līdzīgākas, nekā varētu šķist, savukārt stilistika un dejas forma ir tās, kas tos šķir. Deju grupas prasmju līmenis ir noteicošais viņu repertuāra izvēlē, motivācijas līmenī un grupas iekšējā komunikācijā. Visiem ir svarīgi strukturēti mēģinājumi, kvalitatīvi priekšnesumi, kā arī liels uzsvars uz kopīgu izklaidi. Un tieši saviesīgajos pasākumos dejojāji izjūt vislielāko dejas prieku.

Summary

The article provides insights into the activities of folk dance groups in Riga, Pārdaugava, as well as stage folk dance collectives. It discusses theories pertaining to the concept of folk dance and examines the deconstruction of this genre. The aim of the article is to delve deeper into the folk dance and stage folk dance scenes, identifying similarities and differences to pinpoint where misunderstandings in genre divisions may arise. To achieve this, semi-structured interviews were conducted with representatives from dance collectives and folklore groups in Pārdaugava.

Analysis of the informants' responses reveals that groups from both genres share more similarities in terms of ideas and beliefs than they might initially appear to, while differences in stylistics and dance form set them apart. Structured rehearsals and high-quality performances are deemed important by all participants, as is the strong emphasis on enjoying each other's company. It is within these social gatherings that dancers derive the greatest joy from their art.

levads

Tautas dejas ir būtiska Latvijas kultūras mantojuma daļa. Taču ar jēdzienu "tautas dejas" sabiedrībā un arī dejas pārstāvju vidū saprot gan tautas dejas, gan skatuviskās tautas dejas. Viena jēdziena lietojums dažādām praksēm rada neskaidrības un reizumis nesaprašanos sabiedrībā. Minētos jēdzienus varētu skatīt kā atšķirīgus žanrus, jo tautas dejas ir folkloras žanrs, savukārt skatuviskā tautas dejas ir mākslas žanrs. Tomēr mūsdienu mainīgajā kultūras pasaulē arī žanru robežas ir plūstošas, līdz ar to nošķirums var būt diskutabls. Žanriskais dalījums ir problemātisks (Gailīte 2021), taču šajā rakstā aplūkotajā deju vidē iezīmējas skaidras pamatvērtības un pamatdarbības virzieni, kas ir tuvi abu žanru pārstāvjiem. Tikvien, ka nereti forma un terminoloģija atšķiras. Respektīvi, dejas kā horeogrāfiskas vienības ir atšķirīgas, lai arī pamats ir meklējams tradicionālajā kultūrā, tomēr idejiski abu žanru pārstāvji ir līdzīgās domās par to, ko dejas. Līdzās žanra izpratnei un dejas formas ievērošanai būtiski ir saglabāt, uzturēt, pielāgot tās šībrīža vajadzībām un spējām, lai saglabātu dejas kā kultūras mantojuma daļu. Lai arī šīm dejām ir saikne ar pagātņi, tās vistiešākajā mērā ir šībrīža vērtību atainojums un apmierina aktuālās dejas vajadzības.

Raksta mērķis ir tautas dejas un skatuviskās tautas dejas vides padziļināta aplūkošana, līdzīgā un atšķirīgā ieraudzīšana, izceļot dejas praktiķu skatījumu uz pārstāvēto žanru un tā izpildījuma vidi, ko veido dažādi aspekti un faktori. Lai to noskaidrotu, veiktas daļēji strukturētas intervijas ar Pārdaugavas dejas kolektīvu un folkloras kopu pārstāvjiem. Rakstā izmantota tikai daļa no intervijās iekļautajiem jautājumiem, tādējādi lakoniski koncentrējot skatījumu.

Tautas dejas un skatuviskās tautas dejas žanrs

Vēsturiski ir vērojams dalījums tautas dejas un skatuviskajā tautas dejas – daļa pētnieku to saista ar atsevišķiem žanriem, citi ar tautas dejas dažādiem veidiem vai stiliem. Kopumā uz šo šķirumu var skatīties divējādi: 1) kā horeogrāfisku jeb dejas žanra kategoriju, kurā dejas ir praktiski izpildītas vienības, kuras piederīgas tautas dejas vai skatuviskās tautas dejas stilam, un tās dejas jebkura žanra dejas pārstāvji atkarībā no dejas skolotāja, dejas grupas vai horeogrāfa ieceres; 2) kā vispārīgāku idejisku kategoriju, kur tautas dejas un skatuviskās tautas dejas pārstāvji uztur atšķirīgas vērtības un to izpaušanas formu, taču saglabā abus virzienus kā kultūras mantojuma daļu, tajā pašā laikā izjūtot piederību konkrētam dejas žanram. Domājams, ka šo abu skatījumu sajaukšanās un neizšķiršana rada pārpratumus dejas praktiķu starpā, kā arī reizumis sabiedrībā.

Idejiskā kategorija –

tautas dejas vēsturiskums un mainība

Dejas pētniecības vēsturē iezīmējas dažādi tautas dejas attīstības un izpratnes ceļi, kas pielāgoti katra laika aktuālajām kultūras un zinātnes tendencēm. Piemēram, par dejas attīstības cikliskuma ideju un dejas attīstības pakāpēm rakstījusi pētniece Elise Van der Ven-Ten Bensela (*Elise Van der Ven-Ten Bensele*), uzsverot, ka, tikai ļaujot dejai attīstīties, tā var saglabāties, un nav jāturas pie striktām tradīciju robežām. (Ven-Ten Bensele 1935) 20. gadsimta sākumā viņa Eiropā saskatīja trīs tautas dejas eksistences fāzes – Austrumeiropā aizvien praktizētā tautas māksla, tautas māksla Centrāleiropā, kas pamazām izzudusi, un tautas dejas Rietumeiropā un Ziemeļrietumeiropā, kur tā saistāma ar atdzimušu tautas mākslas formu. Par sava veida attīstību rakstījis arī mūzikas un dejas pētnieks Felikss Herburgers (*Felix Hoerburger*), saistot tautas deju ar divām tās eksistences pakāpēm, kas izveidojušās urbanizācijas, dzīvesveida un vides izmaiņu dēļ. (Hoerburger 1968) Pirmajā pakāpē tautas dejas ir daļa no kopienas, tā nav sastingusi, bet mainās, tomēr formulas saglabājas, to apgūst dabiski, un ikviens kopienas pārstāvis to mācās jau no bērnības. Savukārt otrajā pakāpē tautas dejas saistāma ar grupu, ne vairs visu kopienas, tā asociēta ar brīvā laika pavadīšanas veidu, ar komunikācijas nodrošināšanu vai priekšnesumiem. Šajā pakāpē pastāv konkrētas dejas formas, ko strikti ievēro, deju sāk apgūt deju pulciņos vai skolās. Aplūkojot situāciju Latvijā, nevar viennozīmīgi apgalvot, ka tautas dejas būtu saistāma ar pirmo eksistences pakāpi, bet skatuviskā tautas dejas ar otro eksistences pakāpi.

Ideja par to, ka tautas dejas pamatā ir saistīta ar zemniekiem un lauku vidi, ir viena no visnoturīgākajām. Minētā tautas dejas būtu pielīdzināma jebkuram citam folkloras žanram. Tā kā šāda 19. gadsimtam raksturīga vide vairs neeksistē, tad arī dejas mainījusies. Arī šajā pārmainītajā situācijā būtu uzsverams, ka dejotājiem ir tradīcijas un kopienas saglabāšanas sajūta un viņu vērtības ir vienādas. (Ruyter 1995) Dejas pētnieks un etnologs Andrijs Nahačevskis (*Andriy Nahachewsky*) atzīmējis, ka šāda ar zemniekiem saistīta pārlicība attiecināma uz nacionālistisko skatījumu un vēsturisko domāšanas paradigmu. (Nahachewsky 2014) Lai skatījumu uz tautas deju paplašinātu, viņš rosinājis tautas deju kategorijā iekļaut arī tās dejas, kuras atvasinātas no it kā senākajām dejām, tādējādi iekļaujot arī pilsētnieku dejotās dejas, un tās būtu saucamas par reflektīvajām dejām (*reflective dance*). Jēdzienā iekļautos dejas, kuras atsauktos uz agrāku tradīciju izpildīšanu un būtu rekonstruētas, atjaunotas, ievietotas jaunos kontekstos. Tādējādi dejotāji, it kā iemiesojot ideju par senākiem laikiem, stiprina saikni ar tradīciju un vēsturi. Piemērojot šo skatījumu Latvijas situācijai, gan tautas deju, gan skatuvisko tautas deju varētu saukt par reflektīvajām dejām. Lai gan atšķiras pārveidojuma intensitātes pakāpe, horeogrāfu un dejotāju nolūks ir iemiesot saikni ar pagātnes dejas vērtībām.

Kopumā var apgalvot, ka vēsturiskos pētījumos tautas dejas biežāk skaidrota romantisma ietvarā, tāpat runāts par tradīcijas pārtrūkšanu un atjaunošanu, par vairākām dejas attīstības pakāpēm. Aizvien biežāk vērojams pētnieku uzskats, ka tik mainīgā vide, sabiedrības dzīvesveids un konteksts strauji ietekmē arī tautas deju un tā ietver daudz plašāku parādību loku nekā kādreiz, kas tostarp iekļauj arī atjaunotās dejas un to interpretācijas, kā arī dažādu robežu šķērsošanu.

Dejas žanra kategorija

Lai redzētu tautas dejas un skatuviskās tautas dejas žanra lietojumu un nozīmību mūsdienās, iesākumā jāaplūko žanra teorijas attīstība. Par žanriem un to dekonstrukciju folkloristikā, antropoloģijā un dejas pētniecībā rakstīts daudz (Ben-Amos 1976: xxiii–xxiv; Harris 1995: 509–511; Finnegan 1992: 135–139; Sedgwick 2008: 145–146; Bula 2011: 260; Abrahams 1976: 193; Briggs, Bauman 1992: 140; Bendix 1997: 196–198 u. c.). Folkloras pētnieks Dans Ben-Amoss (*Dan Ben-Amos*) rakstījis par vairākām grupām, kurās iespējams skatīt žanrus, – klasifikācijas kategorijas, stabilas kultūras formas, evolucionējošas formas, diskursu veidojošas formas. (Ben-Amos 1976: xv–xxxi; Ben-Amos 1997: 409–414) Tāpat tie aplūkojami gan no pētnieku skatpunkta, ar žanru saprotot izveidotā sistēmā sakārtotas kultūras vērtības un sakrātos materiālus, gan no kultūrprakses praktizētāja skatpunkta, kurš vadās pēc praktiķu lietotās sistēmas un pārņem viņu žanrus.

Tā kā pētniecība mūsdienās vistiešāk ir saistīta ar dažādām starpdisciplinārajām pieejām un zinātņu nozaru saplūšanu, arī žanrs kā kategorija mainās vai tiek dekonstruēts pavisam. Par to rakstījusi kultūras un folkloras pētniece Regīna Bendiksa (*Regina Bendix*) – žanrs ir konstruēts dažādu kultūru ietvaros, un reizēm tas ir šķērslis, lai padziļināti izprastu kādu tekstu, fenomenu vai kultūras parādību. Žanri izveidoti par it kā absolūtu formu, bet kultūras jomā tas ir nevēlami, jo izpaušmes nav ierobežojamas un ir mainīgas. Žanru robežas ir plūstošas vai pat izzudušas, pievēršoties darbības novērošanai un pārrādīšanai, nevis statiskām, striktām vienībām. (Bendix 1997: 196–198) Latvijas gadījumā šīs idejas ietvarā jāsaprot, ka tautas dejas un skatuviskā tautas dejas nav absolūti skaidri žanri, to robežas var būt plūstošas, tās var pārklāties, tādējādi radot nevienprātību par žanra izpratni.

Dažādās kultūrās un laikmetos dejas žanru dalījums un to uztvere, kā arī tos raksturojošie kritēriji atšķirušies. Ir skaidrs, ka tautas dejas ir viens no dejas žanriem, bet sīkākās tās iedalījums vai interpretācijas katrā grupā, kopienā vai kultūrā veidojušās atšķirīgi. Žanrs dejas pētnieces Paulīnes Hodžensas (*Pauline Hodgens*) skatījumā ir dejas kategorijas dažādu veidu nošķirums. (Citēts pēc Carr 2007: 51) Tie ir kategorizācijas lielumi, lai konkrētās dejas ievietotu kādā sistēmā. Dejas pētnieks Andrijs Nahačevskis savukārt pārstāv uzskatu, ka dejas žanri nav konstanti un sastinguši.

(Nahachewsky 2012: 2–3) Dejas pētniece Džeina Kara (*Jane Carr*) rakstījusi: “Post-modernajā, globālajā pasaulē definēt deju saistībā ar tās izcelsmi ir problemātiski.” (Carr 2007: 5) Viņaspriekš, šajā skatījumā žanrs nav savietojams ar lineāras attīstības ideju, tāpēc pēctecība tautas dejas un skatuviskās tautas dejas secīgā attīstībā nav leģitīma. Tāpat uzsvērtā konteksta nozīme – ja tautas deju deju citā kontekstā, nekā tā funkcionējusi tās rašanās laikā, tad tā jau būtu uzskatāma par citu deju. “Žanru robežu pārkāpšana ir kļuvusi par daudzu pašreizējo dejas prakšu iezīmi,” rakstījusi Kara. (Carr 2007: 24) Žanrs ir problemātisks, jo rada iespaidu par absolūti skaidru formu, kas mūsdienās nav sastopama.

UNESCO Starptautiskās dejas padomes prezidents Alkis Raftis (*Alkis Raftis*) 2000. gadā uzsvēra: “Divi nozīmīgi notikumi raksturo pagājušā gadsimta dejas stāvokli pasaules mērogā. Divi jauni dejas žanri radās tā sākumā, konsekventi attīstījās visa gadsimta garumā un līdz 20. gadsimta beigām bija radījuši jaunu telpu savām formām – tautas deja un modernā deja. Tautas deja parādījās, kad dejojāji amatieri pilsētās atklāja, ka viņi var nodarboties ar tradicionālajām, t. i., zemnieku dejām atpūtai un skatuves priekšnesumiem.” (Citēts pēc Nahachewsky 2012: 235) Viņa ieskatā tautas deju žanrs apvieno tautas deju un skatuvisko tautas deju, bet izšķir atšķirīgus stilus (atpūtai un priekšnesumiem). Raftis uzskata, ka tautas deja ir tradicionālās dejas atvasinājums, jo tradicionālā deja bez tradicionālās sabiedrības nevar pastāvēt. Tradicionālo deju viņš saista ar pašu dejojāju dejasprieku, kurā nepastāv ietekme no malas un vienīgie skatītāji ir ciema iedzīvotāji. Tautas deja turpretī ir ansambļu vai deju grupu izpildīta, to koordinē horeogrāfs vai skolotājs, kura mērķis ir priekšnesums. (Raftis 1999) Būtībā Raftis tautas deju un skatuvisko tautas deju apvieno vienā žanrā. Šim uzskatam piekrist arī dejas pētnieks Antonijs Šeiss (*Anthony Shay*): “Konkrētam žanram var būt vairāki motīvi un vairākas formas un modalitātes; tās veido paralēlas tradīcijas.” (Shay 2016: 5)

Arī Latvijas pētnieku vidē ir bijušas pārdomas par tautas deju un skatuvisko tautas deju kā atsevišķiem žanriem un to izcelsmi. 1964. gadā horeogrāfs un pētnieks Harijs Sūna referātā “Latviešu tautas dejas masu uzvedumos” Vispasaules antropologu un etnogrāfu kongresā Maskavā uzsvēra pavērsienu, kurā “sadzīves dejas iegūst skatuves dejas funkcijas. Skatuviskās tautas dejas tālāk attīstība iegūst vienu no spilgtākajiem izpausmes veidiem Dziesmu un deju svētku masu uzvedumos. [...] Deju kolektīvi savas tradīcijas sāk veidot 1948. gadā.” (Sūna 1964: 1) Skaidri redzams, ka Sūna skatuviskās tautas dejas sākotni saista ar padomju laikiem. Tā kā šāds žanru nošķīrums Latvijas dejas vidē ir akceptējams, tad arī turpmāk rakstā lietoti jēdzieni “tautas deja” un “skatuviskā tautas deja”, lai izšķirtu deju vides galvenokārt idejiskās kategorijās.

Minētie pētnieku viedokļi un idejas labi parāda, ka mūsdienās dejas žanri ir dažādi skatāmi vai pat dekonstruējami, lai neierobežotu kultūrprakses un to mainību.

Žanru robežas saplūst un pārklājas, kas kļūst par iemeslu neskaidrībai tautas dejas un skatuviskās tautas dejas nošķīrumā. Turpmāk rakstā abu deju virzienu pārstāvji tiek nošķirti, pieturoties pie žanru dalījuma. Ar tautas deju pārstāvjiem te saprotami gan folkloras kopu dalībnieki, kuri pārsvarā deju tautas dejas mēģinājumos un pasākumos, gan tie, kuri pieder danču¹ kopienai, respektīvi, dalībnieki, kuriem mazāk svarīgi piederēt konkrētai deju kopai, bet būtiski ir dejot žanram atbilstošās dejas. Savukārt ar skatuviskās tautas dejas pārstāvjiem te saprotami tie, kuri vada vai deju tautas deju ansambļos, kolektīvos un grupās, kur izpilda horeogrāfu radītas dejas, kurām iedvesma gūta tautas dejās, turklāt forma, stils un izpildījums ir pielāgots priekšnesuma vajadzībām.

Jāpiemin, ka skatuviskās tautas dejas grupas tiek iedalītas prasmju līmeņos – A grupā deju jaunieši, kuriem ir augstākais deju prasmju līmenis, viņi mēģinājumiem un koncertiem velta visvairāk laika, kā arī lielākoties viņu grupas identificē kā tautas deju ansambļus (turpmāk – TDA). B un C grupās ietilpst jauniešu deju grupas, kurām attiecīgi ir nedaudz zemāks prasmju līmenis. D grupa ir prasmīgākā vidējās paaudzes grupa, savukārt E1, E2 grupā deju vidējās paaudzes dejojāji ar nedaudz zemāku prasmju līmeni. F grupā ietilpst senioru deju grupas. Bērnu deju grupas veido atsevišķu deju grupu kategoriju. Katrai no šīm grupām ir specifisks, prasmēm un vecumposmam atbilstošs deju repertuārs.

Tautas dejas un skatuviskās tautas dejas pārstāvju pieredze Pārdaugavā

Pārdaugava izvēlēta kā veiksmīgi aptverama teritorija, kur izziņāt gan tautas dejas, gan skatuviskās tautas dejas vidi. No 2021. gada septembra līdz 2022. gada decembrim, veicot daļēji strukturētās intervijas ar deju grupu pārstāvjiem, aptverta nelielas teritorijas deju kopienas pārstāvju pieredze, kas ļauj precīzāk ieraudzīt abu žanru informantu uzskatus un prakses. Iegūtas ziņas par aktuālajiem procesiem dejas laukā un informantu viedokļi par to, kā arī vēsturiski personīgās pieredzes stāsti. Pētījuma gaitā tika intervēta lielākā daļa no Pārdaugavā esošajiem deju kolektīviem un kopām,² izņemot bērnu un

1 Latvijas Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā sniegts šāds skaidrojums: “Danči ir kopienas un ārpus tās lietotais apzīmējums tautas jeb tradicionālajām dejām. Tie izpaužas kā ļaužu grupas tautas deju dejojšana pie dzīvās mūzikas ar mērķi socializēties, svinēt svētkus vai izklaidēties.” (Pīgozne 2021)

2 Saskaņā ar Latvijas Republikas Kultūras ministrijas Kultūras informācijas sistēmu centra veidotā Latvijas kultūras datu portāla informāciju. Pieejams: <https://kulturasdati.lv/lv> [sk. 04.09.2023.].

skolas vecuma jauniešu grupas. Pētījuma ietvaros intervētas³ divas bērnu deju kolektīvu vadītājas⁴, divas A grupas deju kolektīvu vadītājas⁵, piecas B un C grupas deju grupu vadītājas⁶, trīs D un E grupu vadītājas⁷. Tāpat intervēti seši pārstāvji, kuri saistīti ar tautas deju vidi – folkloras kopu vadītāji, dejojāji, danču pasākumu organizētāji. Lai visaptveroši iepazītu tautas deju vidi, informantu lokā iekļauti ne tikai folkloras kopu vadītāji, bet arī dejojāji. Kopumā intervijās iegūti vispusīgi dati par teju visu vecumu deju grupu pārstāvju pieredzi, izņemot skatuvisko tautas deju senioru grupas, jo Pārdaugavā šādu grupu nav. Tāpat iegūta informācija no tautas deju pārstāvjiem, kuri saistīti ar folkloras kopām un deju tautas dejas kā priekšnesumus, kā arī par pieredzi, kas saistīta ar dejošanu pašu priekam, bez priekšnesuma konteksta.

Piederība žanram

Būtisks ir jautājums, ar ko paši dejas videi piederīgie saista savu pārstāvēto žanru, kā to dēvē un raksturo, vai viņiem ir svarīga piederība tam. Zīmīgi, ka, lai arī sabiedrībā nereti žanrus neizšķir, visi informanti tos šķir un zina atšķirību.

Viņi [dejojāji – E. G.] ļoti labi zina, ka viņi dejo skatuvisko latviešu tautas deju, to viņi zina. To es viņiem arī stāstu, ka tautas deja ir kaut kas viens un skatuviskā tautas deja ir atkal kaut kas cits. [...] Kad kāds jauns atnāk, viņu tā līdz galam pat neinteresē. Visi zina, ka tautas deja un viss. [...] Viņi zina, tā ir latviešu deja. Tas ir pirmām kārtām, ka tā ir tautas deja. Jā, viņi saka to "tautas deja", "tautu deja" citi saka bieži vien. (LFK Dig 2, a18)

Kolektīva vadītāja norādīja, ka, strādājot ar citiem horeogrāfiem, kuri lieto precīzus jēdzienus, nepieciešams, lai arī dejojāji tos saprot. Tomēr ikdienā skatuviskās

3 Intervijas pieejamas Latviešu folkloras krātuves kolekcijā "Pārdaugavas stāsti", LFK Dig 2.

4 Rīgas pašvaldības Kultūras iestāžu apvienības (turpmāk – RPKIA) Kultūras centra "Iļģuciems" bērnu tautas deju kolektīvs "Mārīte"; Pārdaugavas bērnu un jauniešu centra "Altona" tautas deju kolektīvs "Altona", bērnu grupa.

5 Rīgas Stradiņa universitātes tautas deju ansamblis "Ačkups"; Rīgas Tehniskās universitātes tautas deju ansamblis "Vektors", jaunieši.

6 RPKIA Kultūras centra "Iļģuciems" deju kolektīvs "Latve"; RPKIA Kultūras centra "Iļģuciems" jauniešu deju kolektīvs "Dejotprieks"; RPKIA Kultūras un atpūtas centra "Imanta" deju kolektīvs "Imanta"; Pārdaugavas bērnu un jauniešu centra "Altona" tautas deju kolektīvs "Altona"; Rīgas Mākslas un mediju tehnikuma jauniešu deju kolektīvs "Dārdari".

7 RPKIA Kultūras centra "Iļģuciems" vidējās paaudzes deju kolektīvs "Dejotprieks"; RPKIA Kultūras un atpūtas centra "Imanta" deju kolektīvs "Imantieši"; Rīgas Tehniskās universitātes tautas deju ansamblis "Vektors", vidējā paaudze.

tautas dejas dejotāji to biežāk dēvē par latviešu tautas deju, un precīzi nosaukumi dejotājiem nav svarīgi.

Viena no informantēm uzsvēra skatuves aspektu, proti, skatuviskajai tautas dejai jāizskatās baudāmi uz skatuves. Viņa pretstatīja to, kā deju uz skatuves un ko var atļauties, dejojot tautas dejas. Tāpat informante pieminēja, ka dejotājiem lielākoties nav svarīgi klasificēt dejas:

Latviešu tautas deja, bet skatuviskā deja. [...] Lai būtu vizuāli skaisti, klasiski, ja tu pacel roku, tad tev ir ļoti skaisti jāpaceļ tā roka. Ja tu nostiepi to pirkstgalu. Nevar lekt tā kā [...] pļavā. Ir "Tūdaliņ, tāgadiņ" vai "Plaukstiņpolka", "Garais dancis" vai "Mugurdancis", kur tu vari atlauzt pēdu, nolekt mūzikas ritmā jebko. Bet, ja tu kāp uz skatuves – pirkstgalam jābūt nostieptam, mugurai jābūt iztaisnotai, rociņai skaistai. (LFK Dig 2, a28)

Latviešu skatuviskā deja. Tā ir deja, kurai rociņu ir pielicis horeogrāfs. Tautas deja – tas, ko saprotam ar etnogrāfiskajām dejām – "Sudmaliņas", četrpāru, sešpāru, neierobežotam pāru skaitam. [...] Visi zina "Plaukstiņpolku". Bet mēs dejojām – latviešu skatuvisko deju. Ļoti bieži mēs vēl tagad [sakām – E. G.] latviešu tautas deju "Sasala jūrīna". Nu kāda tautas deja? Viņu ir veidojis horeogrāfs, ir mūzikas autors Raimonds Pauls. (LFK Dig 2, a53)

Deju kolektīva vadītāja, atbildot uz jautājumu, vai būtu svarīgi, kā sistematizēt dejas, atbildēja, ka viņai nozīmīgi ir izšķirt, vai deju etnogrāfisko deju, kādu dejas apdari vai skatuvisko tautas deju. Un tad paši deju grupā var izlemt, kuru no tām deju. (LFK Dig 2, a54) Bērnu un pusaudžu kolektīvu vadītāja teica, ka atšķirību starp deju žanriem skaidro atbilstoši vecumposmam:

Jā, ka tā ir latviešu pāru deju svīta, tas ir uz etnogrāfiskās bāzes. Bet atkal tāda "Rīga dimd" [...] tīra skatuves deja, mūsdienu horeogrāfa izdomāta. Jā, es viņiem stāstu atbilstoši vecumam. Maziem bērniem sākam ar rotaļām, ar rotaļdejām, kā es vienmēr saucu, tad ar etnogrāfisko deju aparātēm [...], kur viņi iemācās šos pamatsolišus. Un re, un tad, kad viņi ir iemācījušies pamatsoļus, tad mēs ejam pie skatuves dejām. (LFK Dig 2, a58)

Informantes vadītajam kolektīvam ir bijusi sadarbība arī ar folkloras draugu kopu "Skandinieki". Koncertā "Skandinieki" spēlēja pamīšus ar dejotāju uzstāšanos, tādējādi tematiski savienojot priekšnesumus, kā arī noslēgumā notika danči, kur iesaistījās visi. Tā dejotāji labāk varēja izprast atšķirību starp abiem deju žanriem.

TDA vadītāja sevis pārstāvētā deju kolektīva izpildītās dejas sauc par skatuviskajām tautas dejām, bet domā, ka dejotājiem tas nav svarīgi un viņi to tā nesauc, lai arī atšķirība būtu jāzina:

Visticamāk, ka visi īsti nezina to atšķirību. Tautas deja ir tas, ko, piemēram, svinām Jāņus, savācamies pie ugunskura, lecam "Cūkas driķos". Tā ir tautas deja, to deju tauta. Varbūt īsti neveido kaut kādus kopīgus zīmējumus, rakstus vai vēl kaut kā, bet visi zina šo te danci, viņi to deju. Tajā brīdī, kad mēs dejojām uz skatuves, mums aplaudē, kad tas ir priekšnesums, kuru ir iestudējis horeogrāfs ar konkrētiem uzņēmieniem, gājieniem, zīmējumiem, aizgājieniem, tad tā ir skatuviskā tautas deja. [...]

Tādā savstarpējā valodā mēs īstenībā nesauktu to ne par skatuvisko deju, ne par tautas deju, mēs vienkārši dejojām. [...] Bet tad, kad jādejo Līgo danči, tad viņi zina, ka tas ir dancis. (LFK Dig 2, a66)

Kolektīva vadītāja stāstīja, ka vienā no Baltijas studentu dziesmu un deju svētku "Gaudeamus" noslēguma pasākumiem ir dejoti danči. Lai arī sākumā dejojājiem tas licies komiski, tomēr vēlāk viņi bija patiesi priecīgi: "Tad tur viss notiek pa īstam!" (LFK Dig 2, a66) Intervijās iezīmējas, ka tautas deju un danču dejošana atraisa un iepriecina skatuviskās tautas dejas pārstāvjus, lai arī ne vienmēr uzreiz ir viegli pieņemt salīdzinoši brīvo dejas formu.

Jauniešu deju kolektīvā "Dārdari" deju gan skatuvisko tautas deju, gan tautas deju. Vadītāja norādīja:

[L]ielākā daļa jauniešu neko nezina par folkloras deju. Viņi iepazīst "Dārdaros". [...] Es domāju, ka viņi saprot, kas ir folkloras dancis, tāpēc, ka paši deju, un kas ir skatuves deja. [...] Interesanti pavērot, vai visi pārslēdzas izpildījumā. Droši vien – nē. [...] Jā, mēs mācāmies latviešu skatuves deju. [...] Ja ir tie dažādie formulējumi, tad mūsu apziņā arī tas nosēžas, ka ir folkloras dancis un speciāli skatuvei taisīta deja. Tas jau ir mākslas veids. Un viņu tā arī ir jāuztver. Viņa nav jāpielīdzina folkloras dejai. (LFK Dig 2, a67)

Tāpat vadītāja uzsvēra, ka tautas dejas nav saistāmas tikai ar latviešu tautas dejām, mūsdienās tas ir plašāks žanrs, kur ne vienmēr iespējams nošķirt, ar kuru tautu deju ir saistīta:

Folkloras dančos bieži vien nav latviešu tautas deju, jo tur bieži vien deju visādu citādu tautu dejas. [...] Bet latviešu skatuves deju ir latviešu skatuves deju. Kaut gan tas pavisam, pavisam senais pamatiņš ir viens. [...] Folkloras danči arī attīstās, viņi mainās. (LFK Dig 2, a67)

Kā minēja skatuviskās tautas dejas pārstāves, mēģinājumos reti kad konkrēti norāda uz dejas žanriem, vairāk koncentrējoties uz dejām, to nosaukumiem un tematiku. Turpretī folkloras kopās šim jautājumam pievēršas biežāk, cenšoties detalizētāk izstāstīt, ko viņi deju, lai nelietotu vispārīgus žanru apzīmējumus:

Ja viņi sauktu sevi par latviešu skatuvisko deju, man viss būtu super kārtībā. Tad mēs varētu pāriet uz to, ka mēs esam tautas dejas. [...] Ir tik ļoti iesakņojies tas tautas dejas, vai tautiskās vai tautiņdejas. [...] Es vienmēr saku, ka es deju dančus, folkdejas, folkloru. [...] Tā to sauca, lai nebūtu tās tautas dejas. Tas uzreiz liekas: "Ā, kurā kolektīvā?" [...] Pieņemsim, ja ir četrpāru dejas, es saku kadriņas. Vai daudzpāru dejas. Es mēģinu pēc iespējas tādos drošos ūdeņos. (LFK Dig 2, a40)

Tāpat informante uzsvēra, ka arī skatuviskās tautas dejas atšķiras, jo līdzās pastāv, piemēram, gan etnogrāfiskās dejas "Sudmaliņas" apdares, gan arī neparastas horeogrāfu vai deju grupu dejas, kur retāk vērojams vienkāršāks izpildījums, ko varētu saistīt ar "tautai" piederīgu, un redzams lielākoties skatuvei piemērots māksliniecisks izpildījums.

Dejotāja no folkloras kopas nošķīra dejušanu priekšnesuma un izklaides nolūkā, kas ietekmē arī to, kā viņa nosauc konkrēto deju:

Es laikam saku kadriļas un pāru dejas. Tas ir tas mūsu repertuārs būtībā. Bet folkloras deja? Es teiktu varbūt, kaut kā tā. [...] Vēsturiski informēta performance. Tā ir performance un viņa nekādā gadījumā nav autentiska. [...] Manā uztverē danči ir tas pasākums, ko rīko Rīgas danču klubs vai cits danču klubs, kur cilvēki iet un danco kopā. Un tad, kad mēs uzstājamies, tas nav, jā. Tad performē, tu parādi to deju. Mēs jau arī kaut kādos dančos piedalāmies. Bet tas, ko mēs dejojām, tas ir, es pieņemu, ka sauc arī par dančiem, bet nu būtībā pāru dejas un kadriļas. (LFK Dig 2, a51)

Folkloras kopas vadītājs lieto dažādus terminus dejām, ko deju, bet "tautas deja" nelabprāt, jo sabiedrībā to saista ar skatuvisko tautas deju.

Nu mums pašiem – danči, saīsināti. Projektos – tradicionālā deja. Reizēm es saku "tautas deja". [...] Man faktiski vienmēr nākas paskaidrot, ka danči ir tautas deja. [...] Es esmu mēģinājis definēt pats tautas deju, kas ir danči. [...] Senās dejas ar rakstu vai senās tautas dejas ar rakstu, kuras tiek dejas pašlaik savam priekam un vajadzībai. [...] Bet citu tautu dejas, kur arī līdzīgs raksts, mēs laižam iekšā, un es nesaku, ka viņas ir latviešu tautas dejas, bet viņas ir tautas dejas, ko mēs dejojām. (LFK Dig 2, a69)

Dejotāja, kura dejojusi vairākās folkloras kopās, negribētu saistīt skatuvisko tautas deju ar tautas deju, lai arī ir skaidrs, ka skatuviskās tautas dejas iedvesma ir gūta tradicionālajās dejās. Tāpat viņa norāda uz interesantu jēdzienisku analogiju ar tradicionālo apģērbu.

Katru konkrēto sauc par deju daudz biežāk nekā par danci. [...] Es saprotu, ka pēc idejas tā ir tautas deja, bet es viņu nesaucu par tautas deju, tāpēc, ka es vienkārši vispār tā nesaucu. [...] Tā kā mēs arī tagad sakām "tradicionālais apģērbs", lai nebūtu jāsauc "tautastērps". [...] Tautastērps – kā kostīms. Un oriģinālais ir tradicionālais apģērbs. Tad es principā arī teiktu "tradicionālā deja" daudz vairāk nekā "tautas deja". Jo man tas nosaukums tā ne visai. (LFK Dig 2, a70)

Analizējot veiktās intervijas, novērojams, ka deju grupu vadītāji un pieredzējušie dejotāji izšķir un saprot žanru atšķirības, un gribētu, lai arī pārējie dejotāji un sabiedrība terminus lietotu precīzāk. Redzams, ka lielākoties visi informanti ikdienā lieto jēdzienu "dejoj", jo, esot konkrētājā vidē, nav vajadzības norādīt uz specifisku žanru. Tāpat informanti norāda deju nosaukumus, kā arī pāru skaitu dejā, tādējādi aktualizējot horeogrāfisko kategoriju. Tiek lietoti paralēlie jēdzieni abos žanros – skatuviskā tautas deja, skatuves deja, latviešu skatuviskā deja, latviešu skatuviskā tautas deja, reizumis arī latviešu tautas deja, un iepretī – tautas deja, danči, tradicionālā deja, folkloras danči, folkdeja vai vispārīgi – folklorā. Ar etnogrāfisko deju informanti visbiežāk saprot senas, nepārveidotas tautas dejas. Tāpat intervijās iezīmēts, ka dejas atšķiras, jo ir gan tādas, kuras ir tikai ar nelielām apdarēm, bet līdzīgas tautas dejām, un ir tādas, kuras ir horeogrāfu fantāzijas lidojums, kur saikne ar tautas deju ir attāla.

Tautas dejas ir problemātisks jēdziens, ko šī žanra praktizētāji nereti izvēlas nelietot, jo bieži ar to sabiedrībā saprot tieši skatuvisko tautas deju. Te savukārt redzama idejiskā kategorija, identificēšanās ar kādu no žanriem. Intervētie tautas dejas pārstāvji lieto arī konkrētās dejas raksturojošos jēdzienus, lai no idejiskā līmeņa pietuvotos horeogrāfiskajam līmenim, piemēram, specifiski norāda, ka dejas ir četrpāru, tā ir kadriļa vai citādi. Tas ļauj precīzāk uztvert konkrēto deju, bez abstrakcijas un plašām interpretācijām.

Repertuārs Nozīmīga tēma intervijās bija dejotais repertuārs, jo tas veido grupas stilu – vai viņi dejas tautas dejas, tautas deju apdares vai radoši veidotas skatuviskās tautas dejas. Jautājumā par repertuāru iezīmējas skatījums, kas saistāms ar horeogrāfisko kategoriju. To ietekmē gan tas, vai deju grupas vadītājs pats rada dejas, gan arī dažādi pasākumi, jo īpaši Dziesmu un deju svētki, kā arī folkloras festivāls "Baltica"⁸, kam dejotāji gatavojas vairākus gadus. Repertuārs kopumā veido un formē visas grupas tēlu un tehniskās spējas.

Obligāto Dziesmu un deju svētku repertuāru izvēlējušies galvenie svētku rīkotāji, horeogrāfi. Tas jāapgūst tik veiksmīgi, lai deju prasmju pārbaudes skatēs saņemtu augstāku vērtējumu un tādējādi iegūtu iespēju dejot Dziesmu un deju svētkos. Visās intervijās izskanēja viedoklis, ka nevar dejot tikai obligātā repertuāra dejas, pret kurām dejotāji var zaudēt patiku, taču koncerti līdz skatēm tiek izmantoti galvenokārt skatē paredzēto deju apgūšanai.

Līdz skatei obligātais repertuārs [...] ir galvenais, kas tiek dejots. Taču tikai uz obligāto repertuāru kolektīvā balstīties nevar. [...] Jāieplāno [...] dejas, kas atšķiras no obligātā repertuāra, diametrāli pretējas, lai neapnīk. Jo pēdējos svētkos B grupai, teikšu godīgi, dejas bija par karu un nāvīti ļoti daudz. Prieka un mīlestības tur nebija. Tad man nācās, arī pēc dejotāju lūguma, viņi pat bija man palūguši dejas, kuras viņi gribētu, kuras nekad nebijām dejujuši. [...] Viņiem gribējās kaut ko tādu, kas ir sirdij. (LFK Dig 2, a6)

Viena no vadītājām iezīmēja, ka svarīgi, lai dejas iespējams izdejot ar prieku, ka tikai tad ir jēga dejot:

Jo vienkāršāk, jo labāk. [...] Laba dejas ir tā, kur es zinu, ka es deju ar savu partneri, ka es paspēju uz viņu paskatīties, ka es viņam drīkstu pasmaidīt, mums ir kaut kādas attiecības. Jo, ja man ir jālec un man vaidziņi trīs visu laiku, man nav laika uz viņu vispār paskatīties. Nu tad kāda jēga? (LFK Dig 2, a54)

8 Folkloras festivāls "Baltica" no 1987. gada notiek ik gadu pēc kārtas – Lietuvā, Latvijā, Igaunijā. Tajā etnogrāfiskie ansambļi, folkloras kopas un individuāli izpildītāji demonstrē tradicionālo kultūru, amatniecības prasmes un citas tradicionālas prakses.

Dziesmu un deju svētki motivē apgūt obligāto repertuāru. Precīza repertuāra apguve kā nepieciešamība izskanēja A grupas kolektīvu vadītāju teiktajā. Viena no šo kolektīvu vadītājiem intervijā stāstīja, ka dejojāji vēlas iemācīties dejas pēc iespējas labāk uzreiz, jo jāapgūst daudz deju īsā laika posmā. (LFK Dig 2, a66) Motivāciju sniedz arī citi nozīmīgi pasākumi vai festivāli:

Ir divi gadi pirms svētkiem, tad mums ir obligātie repertuāri, kur mēs nevaram no tā nekur izbēgt, vai viņš mums patīk, neviens neprasa par to. Un parasti uz svētkiem jau n-tos gadus ir divas programmas jāgatavo, pat reizēm arī trīs. [...] Tad mēs piedalāmies kustībā, ko sauc par Baltijas valstu studentu dziesmu un deju svētkiem "Gaudeamus", kuri notiek ik pa četriem gadiem. [...] Patiesībā mēs visu laiku esam piesaistīti kaut kādiem lieliem pasākumiem, kur mums visu laiku ir repertuārs jāgatavo. (LFK Dig 2, a53)

Deju kolektīva vadītāja atzīmē, ka kopumā skatuviskās tautas dejas pārstāvji ir saistīti ar Dziesmu un deju svētku ciklu, un daļa dejojāju deju tikai tādēļ. Tāpat viņa minēja, ka svētki ir kulminācija, kas motivē darboties arī turpmāk, un šāds motivācijas līmenis var ilgt līdz gadam.

Pirms svētkiem nāk vairāk [dejojāju – E. G.]. Ir tādi, kas atnāk, ka grib tieši tikai svētkus nodejot. Viņš atnāk gadu, divus gadus pirms svētkiem. Pēc svētkiem aiziet. Tas nav forši, jo tas Dziesmu un deju svētku cikls jau nebeidzas. Viņš nav tā, ka mēs nodejosim svētkus, tagad mēs atlaidīsim visu, tagad mēs uztaisīsim tādu veselības grupu, un tad, kad nāk svētki, nu tad atkal sanāksim, atkal uzturēsime formu. Mēs visi esam skatuviskās tautas dejas kolektīvi, mēs esam Dziesmu un deju svētku kustības dalībnieki nemitīgi, pat ja nav Dziesmu un deju svētku gads. Tāpēc man ir visa cieņa tiem kolektīvu dejojājiem, visu Latvijas kolektīvu dejojājiem, kuri uztur šo tradīciju nemitīgi. Un viņš nedomā, vai tagad ir lieli svētki, vai novadu, vai kolektīva jubileja, vai šajā gadā nav tādas lielākas nozīmes pasākumi. Viņš nāk uz kolektīvu [...] nemitīgi. (LFK Dig 2, a6)

Tomēr tiek akcentēts arī, ka ne visiem skatuviskās tautas dejas pārstāvjiem svētki kļūst par pašmērķi. Katra informante pauda pārliecību, ka turpinātu strādāt ar deju grupu vai dejas tajā arī, ja nebūtu šādu lielo svētku. Tāpat intervijās izskanēja viedoklis, ka obligātā repertuāra apgūšana reizēm ierobežo deju kolektīvu brīvāku izpaušanos, īpaši to kolektīvu gadījumā, kuri nepārstāv A grupu, jo citu grupu dejojājiem vairāk laika jāvelta dejas tehniskā izpildījuma uzlabošanai.

Šobrīd jau pārsvarā tas, ka mums ir jāapgūst obligātais repertuārs. No tā pamats arī sastāv. Pēc tam mēs piedejam klāt, skatoties, cik tajā dienā ir cilvēku, kaut kādu solo deju vai četrpāru deju, un man jau mīļas ir senās dejas. Visas "Es mācēju danci vest" un visas šīs te mēs arī dejojām, jo man liekas, ka tā ir mūsu vēsture. [...] Pamatā jau katru reizi mēs dejojām skates dejas un Deju svētku dejas. Nu es nevaru teikt, ka katru reizi tas ir liels prieks. (LFK Dig 2, a54)

Arī šajā intervijā informante norādīja, ka reizēm gribētos lielāku brīvību repertuāra veidošanā, tomēr viņa cenšas pielāgoties apstākļiem un repertuāru variēt.

To, ka šie svētki ir svarīgi, lai arī ne viss svētku procesā viņu apmierina, iezīmēja arī cita informante. Īpaši viņa uzsvēra, ka nevēlas četrus gadus dejot vienas un tās pašas dejas, trenējot tehniskā izpildījuma līmeni tikai šīm dejām. Viņasprāt, ir jāpie-dzīvo dažādi citi notikumi, koncerti, jāapgūst citādākas dejas svētku starplaikā. Ja A grupas dejotājiem visu apvienot ir vieglāk, tad zemāku grupu dejotājiem ir jāvelta vairāk laika, lai apgūtu pamatreperetuāru. (LFK Dig 2, a67) Turpretī bērnu un jauniešu grupu vadītājas apgalvoja, ka bērniem Dziesmu un deju svētki nav būtiskākais, viņiem svarīgāk iemācīties deju pamatprasmes, sociālās un komunikācijas prasmes.

Dziesmu svētki nav tas, uz ko mēs ejam ar bērniem. [...] Mērķis tev ir iemācīties dejot, iznest sevi, tautastērpu, iemācīties tradīcijas un tā tālāk. Ar bērniem, es teiktu, nav mans mērķis būt šajos svētkos. [...] Lielajiem, es domāju, ka ir viņiem mērķis tie svētki, kaut kāds jau ir jā. (LFK Dig 2, a18)

Bērnu deju kolektīva vadītāja domā, ka maziem bērniem Deju svētki nav svarīgi, bet jau kā pusaudži dejotāji sāk apzināties to nozīmi:

Šajā vecumā, kas ir sākot no 5. [klases – E. G.], – jā. Tur viņi ir īstā vietā, ja viņi tiek skolēnu svētkos, izbauda to, viņi tomēr kaut kādu sajūtu sajūt no tā, ka viņi tur stāv to tūkstošu vidū laukumā, un ir tie aplausi, viņi dabū to sajūtu, ka paceļas tā zos-miesa. (LFK Dig 2, a58)

Viss minētais apliecina, ka Dziesmu un deju svētki ietekmē reperetuāra veidoša-nos, tie motivē uzlabot dejas tehnikas prasmes un tajā pašā laikā nedaudz ierobežo deju grupu brīvāku izpausmi, jo jāspēj kvalitatīvi nodejot svētku reperetuārs, kas Dziesmu un deju svētku kustībā uzskatāms par primāro spēju.

Būtisks jautājums saistībā ar reperetuāru ir arī kvalitātes grupu iedalījums, jo katrai no tām atšķiras dejas, ko dejo. Bieži intervijās izskanēja, ka A grupai ir skais-tākas un interesantākas dejas. To ietekmē tas, ka Jaunrades deju konkursos⁹, lai horeogrāfi varētu parādīt savu meistarību, dejas izvēlas veidot A grupas kolektīviem, līdz ar to citu grupu kolektīviem deju ir mazāk. Vairāku B grupas deju kolektīvu vadī-tājas intervijās uzsvēra, ka gribētu sasniegt A grupas līmeni. (LFK Dig 2, a18)

Tad, kad mēs dejojām skatuves dejas, viņiem visu laiku iekšēji redzi, ka viņiem gri-bas dabūt tādu kā A grupas līmeni, jo tad viņiem ir skaistākās dejas. [...] Tiekšanās uz tādu daili tomēr ir. Tas ir saprotams. Tas ir saprotams arī sistēmā. (LFK Dig 2, a67)

Taču vadītāja pieminēja arī, ka A grupas līmenis un dejas pieprasa arī mainīt dejoša-nas stilu, veidojot to līdzīgāku klasiskās dejas izpildījumam, kas, viņasprāt, nebūtu vēlams.

9 Latvijas Nacionālā kultūras centra deju eksperte Maruta Alpa skaidrojusi, ka "īkgadējais Jaun-rades deju konkurss ir viens no nozīmīgākajiem notikumiem latviešu skatuviskās dejas nozarē, kas ļauj regulāri papildināt Latvijas deju kolektīvu reperetuāru ar jaunām un augstvērtīgām horeogrāfi-jām un nodrošina Dziesmu un deju svētku tradīcijas attīstību." (Alpa 2020)

Repertuāru nedaudz ietekmē arī gadskārtu svētki un citi ikgadējie pasākumi, kam pielāgo deju tematiku. Tas gan neattiecas uz laiku pirms Dziesmu un deju svētkiem, kad kolektīvi galvenokārt dejo obligātā repertuāra dejas. Tāpat kolektīvu vadītāji paši rada dejas, kuras, viņuprāt, vairāk nepieciešamas repertuārā. Viena no informantēm stāstīja, ka izvēlējusies veidot dejas par pavasara tēmu, lai radītu priecīgāku, gaišāku un rotaļīgāku repertuāru, kas ļoti pietrūkstot. (LFK Dig 2, a66)

Zīmīgi, ka arī folkloras kopu pārstāvjiem Dziesmu un deju svētki, kā arī festivāls "Baltica" ir ievērojami pasākumi, un arī viņi pirms skatēm vairāk trenē tur dejojāmās dejas.

Mums Dziesmu svētki ļoti patīk. Mēs varam iet gājienā, ļoti brīnišķīgi. [...] Tur jau pārsvarā skatās, kā tu "Balticā" esi uzvedies skatē. [...] Cik mēs labi nostartējam, tik mēs pēc tam daudz arī tiekam aicināti. [...] Mežaparkā pēc lielā koncerta, kur visiem ļoti patīk danči, kur spēlē Ilga Reizniece, nu tas ir tik iespaidīgi. [...] Super, visi tagad dejo riģu riģu, nav nekādas līnijas. [...] Tas man ļoti patīk, ka arī TDA dejotāji dejo dančus un viņiem patīk. (LFK Dig 2, a40)

Viena no folkloras kopas dejotājām minēja, ka "Balticu" uzskata par mērķi, kura dēļ nostiprināt repertuāru, bet, viņasprāt, sacensība un līmeņa demonstrēšana nav būtiska, nozīmīgāk ir gūt prieku par pasākumu. (LFK Dig 2, a51) Līdzīgs viedoklis pausts arī citā intervijā:

Dziesmu svētki – visi uz to gatavojas, tev ir mērķis. Folklorā tev ir šis moments, nav tāds baigais mērķis. [...] Ja nebūtu "Baltica" un Dziesmu svētki, es tāpat piedalītos folklorā. Ja nebūtu skates, es būtu vēl priecīgāka. [...] Man nav svarīga tā zelta zvaigznīte vai tas ķeksītis. Tā kopiena un tā draudzība, un tas materiāls, ar kuru mēs strādājam un visu laiku atdzīvinām, un dejojām un dziedām, man tas ir vis-svarīgākais. (LFK Dig 2, a40)

Tajā pašā laikā viņa novērojusi, ka citiem tas tomēr ir būtiski:

Es domāju, ka ir dalībnieki, kuriem ir svarīgi tās zelta zvaigznītes, un tāpēc mēs to latīņu turam, lai nebūtu tā, ka mēs ļoti noslīdam. (LFK Dig 2, a40)

Runājot par repertuāra saistību ar festivālu "Baltica" un Dziesmu un deju svētkiem, folkloras kopas vadītājs teica, ka tā ietekme uz repertuāru nav būtiska. Viņi obligāto repertuāru trenē pāris mēnešus pirms Dziesmu un deju svētkiem un vairāk piedomā pie priekšnesuma repertuāra. (LFK Dig 2, a69) Turpretī viena no folkloras kopas dejotājām uzsvēra, ka kolektīvs trenēties daudz. (LFK Dig 2, 70)

Ārpus liela mēroga pasākumiem folkloras kopas repertuāru veido pēc pašu izvēles. Reģionos biežāk izpilda tādas dejas un dziesmas, kas ir vietai raksturīgas. Tā kā informantu deju kopas ir no Rīgas, tad šajā gadījumā repertuāru brīvi var variēt, jo Rīgā dzīvo dejotāji no visas Latvijas. "Tev kā Rīgai nav tik liela tā vietas piederība." (LFK Dig 2, a40) Repertuāra atšķirību ietekmē arī dejošanas mērķis: dejojot pašu priekam vai iesaistot arī skatītājus.

Mums ir repertuārs, kas pašiem ļoti patīk, tāds sarežģītāks, un ir sadancojamais repertuārs. Gan viens, gan otrs ir diezgan konkrēts, viņš katru reizi atkārtojas ar variācijām. [...] Kāds teicis, ka "Ai, Danču klubā tur jau tās sarežģītās dejas dejo." [...] Ir tāds zelta repertuāriņš vienam un otram gadījumam. (LFK Dig 2, a69)

Respektīvi, ja dejo tikai paši folkloras kopas dejojāji, tad viņi izvēlas dejojot sarežģītākas dejas, ko skatītāji tik ātri nevarētu apgūt, taču, ja iesaista arī skatītājus, tad izvēlas dejojot zināmākas un vieglākas dejas. Jau iepriekš iezīmējās, ka ne tikai skatuviskās tautas dejas grupu vadītājām ir svarīga izpildījuma kvalitāte, bet arī folkloras kopu vadītājiem tas ir būtiski, tāpat arī dejas prieks, ko apliecināja vēl viena vadītāja:

Man gribas, lai viņi dejo tik ilgi, kamēr nav jādomā par – divas reizes pa labi, divas reizes pa kreisi, polciņa, tā un tā. Ka tas vairs nav jādomā, ka viņi var viens uz otru sākt skatīties, smaidīt, priecāties. Un tas parasti ir īsu brīdi pirms tam, kad viņi pasaka, [...] pietiek, mēs jau mākam. [...] Reizēm mums tur pārmet, ka mēs esam kā TDA, ka viss tur pārāk pareizi, nav tās brīvības iekšā. Gribu, lai ir kārtīgi, bet arī lai tā brīvība. [...] Tur vajag ļoti daudz reizes dejojot, lai ir tas pamatiņš. Un tad, kad viņi sāk priecāties, sāk jau izbaudīt, tas ir mans etalons. [...] Ja roka ir sānos, roka ir sānos, pirkstiem ir jābūt kopā. [...] To mēs bišķīt pakontrolējam. (LFK Dig 2, a40)

Rīgas folkloras kopām repertuāra veidošanā nozīmīgi ir gadskārtu un citi svētki. Tiem pielāgojas gan priekšnesumu reizēs, gan izklaides pasākumos. Folkloras kopas vadītāja minēja, ka skatījums gada ietvarā ļauj variēt repertuāru:

Cikliskumu man dod tas, ka ir gads, latviešiem ir superīgi katru gadu no jauna. [...] Nu labi, tu nevari vienu un to pašu repertuāru ņemt, jo mums ir cilvēki, kas nāk 13 gadus. [...] Tas, ka tev visu laiku kaut kas jauns jādomā. [...] Citi vadītāji ir uzstādījuši savādāk, un es gribētu paskatīties, kā vēl to var izdarīt. [...] Tā kā materiāls ir ļoti daudz un pietiekams. Un viņu var pārstrādāt un iestrādāt vairākas reizes. (LFK Dig 2, a40)

Deju materiālu kopu vadītājas meklē gan savos, gan citu folkloristu un pētnieku pierakstos, dejas tiek aizgūtas arī apmeklējot dažādus pasākumus. Jāpiemin, ka liela nozīme ir muzikantiem, jo izklaides pasākumos jeb danču vakaros repertuāru lielākoties nosaka muzikanti un dejojāji, kuri lūdz muzikantiem nospēlēt kaut ko konkrētu. Visi tautas deju pārstāvji uzsvēra, ka viņu dejojot nevarētu saukt tikai par latviešu tautas dejām, jo lielu daļu repertuāra veido arī citu tautu dejas.

Ļoti daudz mums pēdējā laikā cittautiešu dejas ir, bet es teiktu, tādā latviskā mērcē, mūsu pašu mērcē. Vairāk to, ko mēs noskatām, varbūt pamaīnām un izinterpretējam. (LFK Dig 2, a69)

Tāpat zīmīgi, ka repertuāros parādās arvien sarežģītākas dejas un ierastās vienkāršākas dejas prasmīgākie dejojāji dejojot nelabprāt:

Kādreiz devoja daudz vienkāršāku repertuāru. Tagad ir tā, ka tie, kas dejo daudz un ilgi, tie neviens ar prieku nedejo ne "Cūkas", ne "Oiru", ne visas tās dejas, kuras cilvēks iemācās pašas pirmās un kuras ir visvienkāršākās. (LFK Dig 2, a70)

Visi Pārdaugavas folkloras kopu vadītāji uzsvēra, ka kopu repertuāru veido vadītāju izvēlētās dejas un rotaļas, gada cikliskums, kam pieskaņo dejas, tāpat arī pasākumi. Tiek izmantoti arī pieraksti no arhīviem, folkloristu savāktie materiāli, dejas tiek noskatītas no citām folkloras kopām vai danču vakaros. Dejas, kuras veido, balstoties deju pierakstos, iespējams dažādi interpretēt, līdz ar to arī, ja izraudzītās dejas ir vienādas, to izpildījums starp folkloras kopām var atšķirties. Skatuviskās tautas dejas pārstāvjiem ir raksturīgās dejas, kuras, viņuprāt, viņiem vairāk patīk un piestāv dejojot, tāpat ir Zelta fonda dejas, ko kolektīva vadītājas uzskata, ka visiem ir jāmāk dejojot. Īpaši uzsvērts, ka ieguvēji ir tie dejojāji, kur kolektīvu vadītāji rada savas dejas. Taču vislielākā nozīme repertuāra izveidē ir Dziesmu un deju svētkiem, festivālam "Baltica" un citiem lieliem pasākumiem, kuros dejojāji piedalās, jo tajos jādejo konkrētas dejas. Skates ir būtiska deju cikla sastāvdaļa gan tautas dejas, gan skatuviskās tautas dejas pārstāvjiem, jo kvalitatīvs priekšnesums skatē ir svarīgs abu grupu pārstāvjiem, lai varētu piedalīties Dziesmu un deju svētkos un apliecinātu sevi. Tāpat abu žanru pārstāvjus vieno vēlme attīstīt repertuāru un dejas kvalitāti, interpretēt savai grupai unikālā veidā.

Mēģinājumi, priekšnesumi, izklaide Gan tautas dejas, gan skatuviskās tautas dejas dejojāju ikdienu pamatā veido mēģinājumi, priekšnesumi un izklaides pasākumi. Mēģinājumu norise ir līdzīga abu grupu pārstāvjiem, savukārt priekšnesumos skatuviskās tautas dejas dejojāji no skatītājiem ir šķirti, bet tautas dejas dejojāji var būt gan šķirti no skatītājiem, gan aicināt skatītājus iesaistīties. Izklaides pasākumi skatuviskās tautas dejas pārstāvjiem saistīti ar iekšējiem kolektīva saliedēšanas pasākumiem, kopīgiem pasākumiem ar citiem kolektīviem, kā arī – dejojāju ballēm pēc koncertiem. Turpretī tautas dejas pārstāvji izklaidējas danču vakaros, kuros vienkop dejo vairāku folkloras kopu pārstāvji un interesenti, kuri nepieder konkrētām grupām, un kopu iekšējos pasākumos.

Mēģinājumu process atšķiras katrā grupā, tomēr pamatā abu žanru grupās mēģinājuma norisi nosaka vadītāji, uz klausot arī dejojājus. A grupas kolektīvos ir konkrētas gaidas no dejojājiem, lai liela grupa spētu veiksmīgi funkcionēt:

Ansambli tomēr ir jābūt riktīgai disciplīnai, un ir jāsaprot, ka koncerts ir koncerts. Tādas pamatlīnijas, kuras principā mēs mācām dejojājiem no bērna kājas, kad viņi dejo savā skolas kolektīvā. Ja tu atnāc šeit uz ansambli un nesaproti, ka pirms koncerta tev ir jābūt uz visiem mēģinājumiem vai ka tev ir jāiešuj poga, ja viņa ir iztrūkusi, tu vienkārši saproti. (LFK Dig 2, a66)

Viena no vadītājām vairākkārt uzsvēra, ka deju kolektīvs ir kā liela ģimene, tomēr ir jāievēro disciplīna, lai mēģinājumi noritētu veiksmīgi:

Es esmu parasta standarta vadītāja. Man ir svarīgi, lai tas cilvēks manā mēģinājumā justos labi. [...] Mēs esam kā tāda liela ģimene, mēs varam padusmoties, mēs varam pabārties, bet tas ir ļoti reti. [...] Kad nāk skates, tad iet no rāmjiem laukā arī paši dejotāji. Ir noguruši pirmām kārtām, otrām kārtām tas morālais. (LFK Dig 2, a28)

Kolektīvā, kurā deju abus deju žanus, mēģinājumu norisi variē, lielākoties deju skatuvisko tautas deju, īpaši pirms koncertiem, bet nereti iesildīšanās daļā deju dančus. (LFK Dig 2, a67) Vadītāja uzsvēra, cik svarīgi tautas dejas ir trenēt mēģinājumos:

Tur ir svarīgi iemācīties citu domāšanu, respektīvi, tas palīdz citādi apgūt ornamentālo norisi, dejas sistēmu apgūt citādāk, jo tev ir cita domāšana. Tur nav jautājums, ar kuru kāju iesākt. [...] Bet, folkloras dančus dejojot, tas nav. Tas aiziet tā kā otrā plānā. Tu mēģini sajust to pamatelementu, pamatdarbību, kas tev ir. Īstenībā vari pat improvizēt, ja tu esi apguvis. (LFK Dig 2, a67)

Skatuviskās tautas dejas žanra pārstāvju mēģinājumu sākumā pārsvarā ir dažādi klasiskās dejas treniņa elementi, kā arī tautas dejas soļu treniņš. Pastāv arī atšķirīgas pieejas mēģinājumu veidošanā, kur izpilda gan klasiskās dejas elementus, piemēram, *grand plie* un *demi plie*, gan elementus no citiem deju žanriem, piemēram, laikmetīgajā dejā raksturīgo *rullīti*¹⁰. (LFK Dig 2, a67)

Arī folkloras kopās mēģinājumu norise ir līdzīga kā skatuviskās tautas dejas pārstāvjiem ar iesildīšanos, deju treniņiem. Te gan jāņem vērā, ka ne vienmēr visi dejotāji ierodas, kā arī daudz vairāk nekā skatuviskās tautas dejas kolektīvos tiek ņemts vērā dejotāju viedoklis. Pirms skatēm mērķtiecīgi tiek trenētas vajadzīgās dejas.

Skate ir skate un tad mēs riktīgi dresējam tās lietas. [...] Bet pārsvarā ir tā, ka mēs no sākuma iesildāmies. Tiešām piecas minūtes [...], lai tas cilvēks ieiet kaut kādā citā dimensijā. Un arī bišķiņ no ikdienas atkāpjas. Dažādi balsis iesildošie vingrinājumi, tad mēs padziedam. Pēc dziedāšanas ir kāda rotaļa. [...] Un tad seko kustības, arī kārtīga iesildīšanās ar visām polkām, stiepšanās, visas rokas gaisā, rokas lejā. Tā, lai kārtīgi ķermenis ir silts. Un tad mēs dejojām. Pārsvarā sākām ar daudzpāru dejām, kas mums ir. Un pēc tam vēl arī pāru dejas, ja sanāk laiks. (LFK Dig 2, a40)

Folkloras kopas vadītājs stāstīja, ka mēģinājums ir tā vide, kurā viņi veido grupas sajūtu:

Tieši mēģinājumi arī nosaka to, ka mēs esam grupa. Mēs mēģinām. Ja mēs nāktu tikai uz tādiem pasākumiem, tad īsti nu, tad varētu teikt, tad mēs esam tāda kopiena ciešāka vai draugu pulciņš iekš kopienas. (LFK Dig 2, a69)

Labi redzams, ka mēģinājumu būtība un struktūra abu žanru pārstāvjiem ir ļoti līdzīga. Turklāt mēģinājumi ir nozīmīgi ne tikai treniņiem, bet arī kopības sajūtas radīšanai, kas iezīmējās visās intervijās.

¹⁰ Kustība, kuras laikā saudzīgi, saliecot mugurkaulu uz priekšu, veic noliekšanos un pēc tam iztaisnošanos.

Priekšnesumos abu žanru pārstāvjiem ir svarīgi, lai tie būtu kvalitatīvi un dejojotāji to spētu izbaudīt:

Tās skatuviskā attiecības, tās dejas attiecības. Tev ir jāiemīlas tajā partnerī, jāiemīlas, nebūs tās ķīmijas nekādas, jūs vienkārši tad vingrosiet, tam stāstiņam ir jābūt. Un mēs, vadītāji, gribam, lai uzreiz ir tās attiecības, lai uzreiz tā māksla ir, nepadomājot par to, ka viņiem jāpiedomā, ar kuru kāju uz kuru pusi, ko ķert, ko grābt. Mēs gribam uzreiz. Bet tas nāk tikai ar laiku, ar pieredzi. Viņš uziet ar trīcošām kājām uz skatuves, viņam no visa tā ir bail, ir gaisma, neko nesaprot. Kad cilvēks jau ir ticis ar visu to stresu galā, kad viņš pārvalda brīvi savu tehniku, tad tu redzi, viņš bauda, viņš bauda pats sevi, partneri, deju, mūziku. (LFK Dig 2, a53)

Tāpat arī tautas dejas žanrā priekšnesumam ir jābūt veiksmīgi izveidotam un uztrenētam, visatļautība nav pieļaujama:

Ja tas ir kaut kāds pasākums, tad man prasās, lai tie, kas ir ar mani kopā, kas uzstājas, lai viņi dejo labi un smuki, un ritmā, un normāli. [...] Man ir lielākas prasības pret to, ja vispār notiek priekšnesums, ir jābūt izmēģinātam, ir jābūt savāktam, ir jābūt tik, tik, tik, tā uziet un tik, tik, tik, tā noiet [...], tad mēs pagriežamies tā un tad tā. Ja tas ir priekšnesums. Bet savukārt ir jau tādi, kuriem liekas, ka danči ir tautas deja un tad apmēram lāčo kā tauta. (LFK Dig 2, a70)

Dejojotāju balles un danču pasākumi ir ļoti nozīmīga deju prakses daļa. Šajos pasākumos liela loma ir muzikantiem un mūzikai, kas tiek atskaņota.

Ja pat ballītē kaut kur, kādā pirtī vai kas, paralēli tur *tuc, tuc* un pēkšņi "Dod dieviņi", viņi sāk dejojot vienalga, visu, ko atceras. [...] Viss aiziet, viss notiek, visi dejo. Tur "Cūkas driķos" un visu pārējo. Tā kā. Ir vienalga, vai tā ir dejojotāju balle vai cita balle. Tu esi, tu dejo kā dejojājs, īstenībā tu ar to lepojies, ka tu zini un ka tu vari to izdarīt. (LFK Dig 2, a18)

Tāpat dejojotāju atvērtību, prieku un pēc koncerta balles nozīmi uzsver cita vadītāja:

Un kas gan ir ballītēs, [...] kādas viņiem ir emocijas. Foršākās balles ir dejojotāju balles. Kā viņi izpaužas! Kā viņi tur kustas! Tur ir visa amplitūda, tur ir viss, ko vajag! Un mēs, vadītāji, sēžam pie sava galdiņa un domājam, kur tas ir mēģinājums, kur tas ir uz skatuves? Nekā nav. Tur viņi prot izpausties. Kolīdz viņu ieliek tajā dejas rāmītī, tajā kustībā, ko viņš nav adaptējis par savu kustību, tur nav nekā. [...] Tu meiteni apgriez, tu esi laimīgs, tu smaidi! Uz skatuves viņš ir pilnīgi cits. (LFK Dig 2, a53)

To, ka balles ir nozīmīgas ne tikai jauniešu un pusaudžu kolektīvos, bet arī vidējās paaudzes dejojotājiem, apliecināja visas informantes. Nereti ar to dejojotāji arī tiek motivēti nepamest kolektīvus.

Tautas dejas vidē raksturīgi regulāri danču pasākumi vairākās Rīgas vietās. Šādos izklaides vakaros ierodas visi, kuri vēlas, bet tajos mazāk notiek apmācības, vairāk – dejošana. Viena no šādām informantu pieminētām vietām bija folkklubs "Ala Pagrabs". Folkloras kopas vadītājai ir duālas sajūtas par šīm norisēm, jo ir labi, ja dejojotāji ir brīvi un priecājas, bet nereti viņi neņem vērā apkārtējos un traucē dejojot citiem. Tāpat

kā nevēlamu viņa min arī iezīmi, ka reizēm dejotāji kaut ko apgūst šajos izklaides pasākumos un cenšas tos ieviest mēģinājumos, taču tas krietni maina dejas būtību. (LFK Dig 2, a40) Arī pieredzējusi dejotāja uzsvēra, ka tieši izklaides pasākumi ir svarīgi, lai praktizētu deju. (LFK Dig 2, a70)

Tautas deju vidē nozīmīgākie pasākumi ir gadskārtu un citu svētku svinēšana savas grupas ietvaros, tāpat arī regulāri danču vakari, savukārt skatuviskās tautas dejas vidē ir iesvētību pasākumi, sporta pasākumi, kur sacenšas kolektīvi ar citiem kolektīvu dalībniekiem, kā arī dažādas iekšējas izklaides, un visbūtiskāk – dejotāju balles pēc koncertiem. Saviesīgā izklaidēšanās ir neatņemama dejas kopienas sastāvdaļa, to kā vērtību uztver ne tikai dejotāji, bet arī grupu vadītāji. Mēģinājumu norise abu žanru pārstāvjiem ir līdzīga. Kvalitatīva priekšnesuma nozīmi uzsver gan skatuviskās tautas dejas, gan tautas dejas pārstāvji.

Socializēšanās un kopības sajūta Jau iepriekšējā izklāstā lasāms, ka socializēšanos un grupas kopības sajūtu kā nozīmīgu uzsvēra visi informanti. A grupas deju kolektīvos informantes vairāk uzsvēra kvalitatīvu dejošanu, ilglaicīgu piederību kolektīvam. Dejotāji, kurus vairāk interesē savu tehnisko prasmju uzlabošana, izvēlas augstākas kvalitātes grupas. Protams, arī prieks par dejošanu un socializēšanās ir svarīgi aspekti, bet tas vairāk akcentēts intervijās ar informantiem no pārējām kvalitātes grupām un tautas deju žanra pārstāvjiem.

A grupas TDA vadītāja minēja, ka, lai būtu pilnvērtīgs kolektīva dejotājs, tajā jānodejo vismaz 10 gadi. Tik ilga saskarsme ļauj kolektīvam kļūt kā ģimenei. (LFK Dig 2, a53) Uz šādām deju grupām dejotāji nāk mērķtiecīgi, jo zina kvalitātes līmeni, deju repertuāru un stilu. (LFK Dig 2, a66) Turpretī zemākas kvalitātes deju grupas pārstāvošās informantes kā būtiskāku izcēla dejojotprieku un kompāniju, kurā to dara, nevis centienus sasniegt kādu kvalitātes līmeni:

Viņi ir brīvi cilvēki, un viņi var izvēlēties to kolektīvu, kurā viņi grib dejot. Jo viņi ļoti bieži izvēlas dejot, [...] nevis tāpēc, ka viņiem šausmīgi gribas kāpt uz kaut kādām lielām skatuvēm [...] viņš izvēlas pēc kompānijas, pēc draugiem. [...] Viņi nāk dejot uz kompāniju. Un man ir bijis tā, ka esmu dabūjusi ļoti labus A grupas deju kolektīvu dejotājus, [...] kas nāk ar tekstu: "Es gribu dejot. Man ir vienalga kāda grupa. Es jau otro sezonu sēžu malā." Laba dejotāja, es redzu, forša meitene. [...] Man ir tikai jāieliek viņa tajā kopējā kolektīva manierē. [...] Grib uz koncertiem braukt, uzvilkt tautastērpu. Tad viņa saprot – ies uz B grupu. Tur viņa deju visu laiku. (LFK Dig 2, a6)

Socializēšanās nozīmi uzsvēra arī citu kolektīvu vadītājas:

Šādās socializēšanās vietās, pašdarbība, amatiermāksla, tur bez tā, ko mēs darām – dejojām, vēl ļoti svarīga ir socializēšanās. Es esmu tāpēc ļoti par ballēm. [...] Ja viņi šādi saliedējas, es esmu tikai par. [...] Ja tas netraucē dejām. (LFK Dig 2, a6)

Viņi jau nāk dejojot tādām priekām. Es tā domāju. Viņiem dejas patīk. Man arī kādreiz paprasa, vai mēs nevaram dejojot tādu deju. Un tad, kad tu uzliec viņiem to, ko viņi ir prasījuši, ar kādu prieku viņi izdejo. Tas ir ārpriests. Viņi pat izdejo labāk, nekā tu vari gaidīt to visu. Atdeve pilnīgi ir savādāka. Tā kopības sajūta. Tā otrā ģimene. Ne tikai koncerti, ne tikai dejošana, bet arī ārpus visi pasākumi. Jauno dalībnieku iesvētības. [...] Tas jau ir tas, kas viņus tur kopā īstenībā. (LFK Dig 2, a18)

Vidējās paaudzes kolektīva vadītājas iezīmēja šī vecuma posmā specifiku: nozīmīgu daļu laika dzīvē aizņem ģimene, taču dejošana sniedz atslodzi no ikdienas rūpēm. Lai arī reizēm ir grūti saņemties aiziet uz mēģinājumiem, pēc tam par paveikto ir prieks. (LFK Dig 2, a28)

Folkloras kopas vadītāja stāstīja par kopīgām svinībām, kur pulcējas ne tikai esošie dejojotāji, bet arī kādreizējie, kur "viss zelta repertuārs tiek celts ārā, un parādās dziesmas, par kurām es neko nezinu, jo labums dzimšanas dienai ir tas, ka ierodas ne daudzi, bet ierodas arī vecie." (LFK Dig 2, a40) Arī folkloras kopās ir dejojotāju kodols, viņiem ir sava grupas identitāte, kas ir nozīmīgi, lai būtu iespējams radīt kopīgus priekšnesumus. *Covid-19* pandēmijas laikā, kad pasākumi netika atļauti, danču pasākumi notika digitālajā platformā *Zoom*. Viena no dejojotājiem par to stāstīja:

Pirmkārt, jau tas prieks, ka tu redzi tos citus. Tu sasveicinies ar visiem. Tu klausies tās melodijas, ko tev tie muzikanti spēlē. [...] Principā tāds *Zoom* festivāliņš maziņš sanāk. [...] Tomēr ir tā sajūta, ka deja ir tāda sociāla padarīšana. (LFK Dig 2, a70)

Socializēšanās un kopības sajūta ir svarīga abu žanru pārstāvjiem. Atšķirībā no dejojotāju grupām, kuras pārstāv zemākas kvalitātes grupas, kur nozīmīgāks ir tieši dejas sociālais aspekts, prasmīgākiem augstāku grupu dejojotājiem būtiskāks ir arī augstvērtīgs dejas izpildījums.

Noslēgums

Viens no pētījuma teorētiskajiem izejas punktiem bija kultūras un folkloras pētnieces Regīnas Bendiskas uzskats, ka žanrs var būt šķērslis, lai aplūkotu parādību vai fenomenu pilnīgāk, žanrs ir konstrukts, kas ieliek kultūras parādību rāmī. Tas labi redzams iepriekš rakstītajā. Diskusijas tautas dejas un skatuviskās tautas dejas pārstāvju starpā ir par deju un formas atbilstmi žanram, par neskaidriem formulējumiem, bet ne pašu kultūras praksi un kultūrpiederīgo skatījumu. Tieši horeogrāfiskā kategorija informantiem bija skaidrāka un labi nošķirta.

Intervijās iegūtās ziņas dod iespēju abu grupu pārstāvju pārliecības un prakses aplūkot precīzāk. No veiktajām intervijām redzams, ka idejiskās kategorijas abu žanru pārstāvjiem saplūst, respektīvi, mērķis dejošanai, kopības sajūtas radīšana un socializēšanās ir nozīmīga, mēģinājumu un priekšnesumu norises ir ļoti līdzīgas. Turpretī horeogrāfiskā kategorija jeb forma un konkrētās dejas ir atšķirīgas, kur arī abu žanru nošķirums ir nepārprotams.

Palūkošanās aiz tautas dejas žanra robežām ļauj precīzāk ieraudzīt, cik daudz idejisku un praktisku līdzību ir rakstā skatīto informantu teiktajā. Būtiskākā atšķirība ir deju pārveidojuma līmeņa, formas un vizualitātes piemērošana skatuvei. Jo lielāka skatuve, jo spilgtāki tēli, arī pārspilējumi. Piederība grupai ir svarīga visiem informantiem, lai gan nereti tika pausts viedoklis, ka dejošana pati par sevi ir vērtība un mazāka nozīme ir konkrētajam dejas žanram. Vērtības, ko abu žanru pārstāvji ikdienā kopj, ir līdzīgas. Gan tautas dejas, gan skatuviskās tautas dejas pārstāvji piedomā pie idejas un tēla, ko pauž. Balles, danču vakari ir notikumi, kuros abām grupām svarīgs ir dejas prieks, izklaide, socializēšanās, brīvība.

Pārdaugavas A grupas deju kolektīvu vadītāju intervijās vairāk izceļas tiecība uz kvalitāti un augstvērtīgu priekšnesumu. Savukārt pārējo skatuviskās tautas dejas grupu un tautas dejas pārstāvji ir tuvāki savās izpausmēs, respektīvi, dejošanas motivācija, mēģinājumu norise un kopīgā sajūta ir līdzīgāka. Visās intervijās informanti pauda vēlmi deju kopu un kolektīvu iekšienē būt labākiem salīdzinājumā ar citām deju grupām, it īpaši Dziesmu un deju svētku un festivāla "Baltica" skatēs, kur jāparāda sava dejas meistarība, lai spētu piedalīties minētajos notikumos. Visi informanti norādīja, ka izklaides pasākumi ir vienlīdz nozīmīgi visiem, jo tur dejotāji dejo pa īstam.

Gan sabiedrībai, gan kopienai piederīgajiem ir priekšstats par viņu pārstāvēto žanru, taču, padziļināti pētot, abu žanru pārstāvji savā pārlicībā, identitātē un mērķos, un veiktajās praksēs bieži ir līdzīgāki, nekā pirmšķietami varētu domāt. Zīmīgākā atšķirība ir priekšnesuma formā. Tas savukārt sasaucas ar raksta sākumā minētajiem citu pētnieku uzskatiem par dažādajiem idejiskajiem tautas dejas attīstības ceļiem, kas demonstrē šī brīža stāvokli: tautas dejas mūsdienās ir krietni plašāka par kādreiz sastopamo, iekļaujot arī skatuvisko tautas deju. Deju žanrus ir svarīgi šķirt, lai saglabātu to vērtību, izceltu katra žanra nozīmīgākās dejas un ar tām saistītās idejas. Taču jāņem vērā, ka abu žanru pārstāvji veido vienu Latvijas dejas un nemateriālā kultūras mantojuma kopieni, kurā būtībā nav lielu pretmetu.

Avoti

LFK Dig 2, a6. 08.06.2021. Intervija ar Kristīni Jirgensoni.

LFK Dig 2, a18. 09.09.2021. Intervija ar Aiju Konstanti.

LFK Dig 2, a28. 20.10.2021. Intervija ar Lindu Plostnieci.

LFK Dig 2, a29. 25.10.2021. Intervija ar Edgaru Liporu.

LFK Dig 2, a40. 15.11.2021. Intervija ar Ingu Holstu.

LFK Dig 2, a51. 11.03.2022. Intervija ar Grietu un Ansi.

LFK Dig 2, a53. 18.03.2022. Intervija ar Elitu Treiloni.

- LFK Dig 2, a54. 22.03.2022. Intervija ar Sandru Keiseli.
- LFK Dig 2, a58. 08.06.2022. Intervija Pārdaugavas bērnu un jauniešu centrā "Altona" ar kolektīva vadītāju Kaiju Daugavvanagu.
- LFK Dig 2, a66. 10.10.2022. Intervija ar Dagmāru Bārbali.
- LFK Dig 2, a67. 11.10.2022. Intervija ar Liliju Liporu.
- LFK Dig 2, a69. 29.11.2022. Intervija ar Valdi Putniņu.
- LFK Dig 2, a70. 30.11.2022. Intervija ar Ievu Pīgozni.

Literatūra

- Abrahams, Roger D. (1976). The Complex Relation of Simple Forms. Ben-Amoss, Dan (ed.). *Folklore Genre*. Austin: University of Texas Press, pp. 193–214.
- Alpa, Maruta (2020). XXII Jaunrades deju konkursa fināls. *Latvijas Nacionālais kultūras centrs*, 22.01. Pieejams: <https://metodiskiemateriali.lnc.gov.lv/jaunumi/xxii-jaunrades-deju-konkursa-finals/b/6/> [sk. 15.02.2023.].
- Ben-Amos, Dan (1976). *Folklore Genres*. Austin: University of Texas Press.
- Ben-Amos, Dan (1997). Genre. Green, Thomas A. (ed.). *Folklore. An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art I*. California, Denver, Oxford: ABC-CLIO, Inc., pp. 409–414.
- Bendix, Regina (1997). *In Search of Authenticity: The Formation of Folklore Studies*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Briggs, Charles L.; Bauman, Richard (1992). Genre, Intertextuality, and Social Power. *Journal of Linguistic Anthropology*, No. 2(2), pp. 131–172.
- Bula, Dace (2011). *Mūsdienų folkloristika: paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne.
- Carr, Jane (2007). *Embodiment, Appreciation and Dance: Issues in relation to exploration of the experiences of London based, 'non-aligned' artists*. Thesis. London: School of Arts, Roehampton University, University of Surrey.
- Finnegan, Ruth (1992). *Oral Tradition and the Verbal Arts. A Guide to Research Practices*. London, New York: Routledge.
- Gailīte, Elīna (2021). Tautas deju definēšanas problemātika mūsdienās Latvijā. *Aktuālas problēmas literatūras un kultūras pētniecībā*, Nr. 26(2): Folklorā. Kultūrvēsture. Tulkošana. Komunikācija. Liepāja: LiePA, 94.–104. lpp.
- Harris, Trudier (1995). Genre. *The Journal of American Folklore*, No. 108 (430), pp. 509–527.
- Hoerburger, Felix (1968). On the Concept of "Folk Dance". *Journal of the International Folk Music Council*, Vol. 20, pp. 30–32.
- Nahachewsky, Andriy (2012). *Ukrainian Dance: a Cross-cultural Approach*. Jefferson, North Carolina: McFarland & Company.
- Nahachewsky, Andriy (2014). A Folklorist's View of 'Folk' and 'Ethnic' Dance: Three Ukrainian Examples. Shay, Anthony; Sellers-Young, Barbara (eds.). *The Oxford Handbook of Dance and Ethnicity*. New York: Oxford University Press, pp. 298–318.

- Pīgozne, Ieva. Danču tradīcija Rīgā (2021). *Nemateriālais kultūras mantojums*. Pieejams: <https://nematerialakultura.lv/Elementi/elements-7/> [sk. 04.09.2023.].
- Raftis, Alkis (1999). Fidelity instead of authenticity. *8th European Conference of the IOV*, Bucharest, 10–16/08. Available: <http://alkis.raftis.org/articles-on-dance-and-culture/> [Accessed 30.01.2023.].
- Ruyter, Nancy Lee Chalfa (1995). Some Musings on Folk Dance. *Dance Chronicle*, No. 18(2), pp. 269–279.
- Sedgwick, Peter (2008). Genre. Edgar, Andrew; Sedgwick, Peter (eds.). *Cultural Theory: The Key Concepts*. 2nd ed. London and New York: Routledge, pp. 145–146.
- Shay, Anthony (2016). *Ethno Identity Dance for Sex, Fun and Profit: Staging Popular Dances Around the World*. London: Palgrave Macmillan.
- Sūna, Harijs (1964). *Latviešu tautas deja masu uzvedumos*. Referāts nolasīts 1964. gada 14. maijā. Noraksts glabājas LFK.
- Ven-Ten Benseel, Elise Van der (1935). Aspects of Folk Dance in Different Stages of National Development. *Journal of the English Folk Dance and Song Society*. International Festival Number. No. 2. English Folk Dance + Song Society, pp. 17–24.